

Nr 75.

Ankom till riksdagens kansli den 13 maj 1924 kl. 5 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående folkundervisningens befrämjande i rikets nordligaste gränsorter.

(2:a avd.)

I den till riksdagen den 2 januari 1924 avlåtna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov har Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln, punkten 143, föreslagit riksdagen att i avbidan på den proposition i ämnet, som kunde varda riksdagen förelagd, beräkna för budgetåret 1924—1925

dels — med uteslutande av det nu i riksstaten uppförda ordinarie förslagsanslaget å 400,000 kronor till befrämjande av folkundervisningen bland de i rikets nordligaste trakter bosatta finnar — ett ordinarie förslagsanslag av 400,000 kronor till folkundervisningens befrämjande i rikets nordligaste gränsorter;

dels ock till uppförande av folkskolebyggnader i rikets nordligaste gränsorter ett extra reservationsanslag av 200,000 kronor.

Sedermera har Kungl. Maj:t i en till riksdagen avlåten, den 14 mars 1924 dagtecknad proposition, nr 170, vilken hänvisats till statsutskottet för förberedande behandling, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för samma dag föreslagit riksdagen att

dels till statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet i vissa av rikets nordligaste gränsorter bevilja för budgetåret 1924—1925 ett extra reservationsanslag av 200,000 kronor att utgå under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott meddela,

dels — med uteslutande av det nu i riksstaten uppförda ordinarie förslagsanslaget å 400,000 kronor till befrämjande av folkundervisningen bland de i rikets nordligaste trakter bosatta finnar — uppföra ett ordinarie förslagsanslag av 430,000 kronor till folkundervisningens befrämjande i vissa av rikets nordligaste gränsorter,

dels ock medgiva, att föreståndarinna vid skolhem eller arbetsstuga inom de finsktalande församlingarna i Norrbottens län må på de villkor, Kungl.

Maj:t kan finna gott föreskriva, vinna delaktighet i statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl.

I fråga om utredningen i ärendet får utskottet hänvisa till åberopade statsrådsprotokollet.

Kungl. Maj:ts förslag är grundat på det betänkande, som avgivits av de sakkunniga, som med anledning av 1917 års riksdags skrivelse i ämnet tillkallats för att företaga en fullständig utredning om folkskoleväsendet i de finsktalande delarna av Norrbottens län. Departementschefens framställning hänför sig till två huvudgrupper, nämligen dels frågan om statsanslag för uppförande av byggnader för folkskoleväsendet, dels ock åtgärder, för vilka kostnaderna avses skola utgå ur förslagsanslaget till folkundervisningens befrämjande bland de i rikets nordligaste trakter bosatta finnar.

De brister i skolväsendet, de sakkunniga vid sin undersökning konstaterat, hänföra sig framför allt till skollokalernas och lärarbostädernas beskaffenhet, avsaknaden av skolor på platser, där behov därav föreligger, samt förekomsten av mindervärdiga skolformer. Till avhjälpande av nämnda brister hava de sakkunniga utarbetat förslag, som, förutom skolorganisatoriska förändringar, innebär, att under en byggnadstid av tio år skulle inom de olika skoldistrikten utföras nybyggnader av 111 skolhus och 56 lärarbostäder ävensom om- och tillbyggnader av äldre skolbyggnader, varigenom skulle tillkomma 23 nya lärosalar. Vidare hava de sakkunniga kommit till det resultatet, att för beredande av undervisning åt dels de barn, som nu helt och hållet sakna all undervisning, dels ock de barn, som för närvarande kunna sägas vara mindre lämpligt inackorderade, behov föreligger av icke mindre än 12 skolhem för sammanlagt 390 barn. Antalet skolhem anse de sakkunniga av ekonomiska skäl kunna för den närmaste tiden begränsas till 4. Departementschefen, som i princip ansluter sig till de sakkunnigas förslag, beräknar totalutgifterna för skolhus och lärarbostäder till 5,000,000 kronor och för de 4 skolhemmen till 350,000 kronor. Den av de sakkunniga förordade grunden för fördelningen av byggnadskostnaderna mellan staten och kommunen, eller att vardera parten skulle bära hälften av kostnaderna för skolhus och lärarbostäder samt av utgifterna för skolhemmens uppförande, staten ⁶/₇ och kommunerna ¹/₇, finner departementschefen lämplig såsom en genomsnittlig kostnadsfördelning. För förestående budgetperiod har anslagskravet av ekonomiska skäl begränsats till 200,000 kronor.

Beredande av ändamålsenliga skollokaler och lärarbostäder samt upprättande av skolor å platser, där behov därav föreligger, är givetvis den första förutsättningen för skolväsendets ordnande inom ifrågavarande landsändar. Likaså innebär skolhemsidén, enligt utskottets mening, den enda utvägen för beredande av ordnad undervisning åt barnen i vissa av de avlägsnaste och glesast befolkade delarna av ifrågavarande trakter. Utskottet har på grund härav ansett sig böra tillstyrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Anslaget till befrämjande av folkundervisningen bland de i rikets nordligaste trakter bosatta finnar, å vilket anslag ändrad benämning nu föreslås, har hittills stått till Kungl. Maj:ts fria förfogande. Då någon ändring härutinnan icke av departementschefen föreslås, berör departementschefen de åtgärder, för vilka kostnaderna böra bestridas av nämnda anslag, endast för så vitt desamma äga någon väsentlig betydelse för anslagsberäkningen eller påkalla särskilt medgivande av riksdagen.

Departementschefen ifrågasätter, att stipendierna till de elever vid folkskoleseminarierna i Umeå och Luleå, vilka förbinda sig att viss tid efter avlagd examen tjänstgöra vid skolor inom finnbygden, måtte höjas från deras nuvarande belopp, 300 kronor för läsår, till 400 kronor för läsår. Höjningen skulle föranleda en ökning av nu till dylika stipendier utgående medel med 4,000 kronor. Utskottet har häremot intet att erinra.

För hyresbidrag till skollokaler räknar departementschefen med en merutgift å anslaget av 16,500 kronor, varav, enligt de sakkunnigas beräkning, skulle belöpa 11,000 kronor å förhyrande av till skoländamål erforderliga lokaler, 5,000 kronor till förhyrande av bostad åt lärare vid statsfolkskola samt 500 kronor till förhyrande av lokaler för undervisning i manlig slöjd. Beloppet av statsbidraget skulle, liksom hittills, fastställas av Kungl. Maj:t efter särskild prövning i varje fall. Mot denna beräkning har utskottet icke funnit något att invända.

Vad beträffar statsbidrag för den årliga driften vid skolhemmen anser departementschefen, att samma bestämmelser böra till alla delar gälla för skolhemmen i de finsktalande församlingarna och skolhemmen i den svensktalande lappmarken; dock borde, i enlighet med vad som fastställts för småskollärlarinnorna vid tjänstgöring inom den s. k. finnbygden, lönetillägget för skolhemsföreståndarinnorna i de finsktalande trakterna utgöra 200 kronor, eller 100 kronor mera än för föreståndarinnorna vid skolhem inom den svensktalande lappmarken. Härjämte skulle föreståndarinnorna vid skolhem inom de finsktalande församlingarna av Norrbottens län böra, i likhet med föreståndarinnorna vid skolhem inom de svensktalande lappmarksförsamlingarna, medgivas rätt till delaktighet i statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl. För budgetåret 1924—1925 kommer icke något av de föreslagna skolhemmen att hava trätt i verksamhet, varför särskilda medel för avlöningar och driftkostnader vid skolhemmen icke behövde beräknas för sagda budgetperiod.

Vidkommande läroämnena har departementschefen förklarat sig dela en av skolöverstyrelsen i frågan uttalad uppfattning om behovet av särskild undervisningsplan för denna del av landet, utarbetad med hänsynstagande till de egendomliga förhållanden, som där äro rådande. I avseende härå har utskottet allenast velat framhålla, att en dylik undervisningsplan givetvis bör så utarbetas, att densamma kan anses vid den avslutade folkskolekursen giva samma resultat som den för riket i övrigt gällande undervisningsplanen.

För anordnande av två utbildningskurser i hembygdsundervisning för lärare vid finnbygdens skolor beräknar departementschefen ett belopp av 25,000 kronor. Av de sakkunniga framlagt förslag om beviljande av dels 2,500 kronor för utarbetande genom en erfaren språkman av en för det lägre stadiet i Tornedalens skolor avsedd övningsbok i rättskrivning, dels ock 2,000 kronor för inköp av skioptikonapparater har icke föranlett någon erinran från departementschefens sida. Utskottet har ej heller funnit något att erinra häremot.

Till årliga läkarundersökningar av skolbarn, föreläsningar i tandvård och anordnande av ambulerande undervisning i hushållsgöromål beräknar departementschefen för budgetåret 1924—1925 ett belopp av 5,000 kronor. Ej heller härutinnan har utskottet någon erinran att framställa.

Vid beräkningen av den ökning, å sammanlagt 55,000 kronor, av förevarande anslag, som genom de nu föreslagna åtgärderna skulle erfordras, utgår departementschefen från utgifterna å anslaget år 1923. Då dessa utgifter uppgått till 373,993 kronor 48 öre, skulle för budgetåret 1924—1925 erfordras ett belopp av i runt tal 430,000 kronor.

Då Kungl. Maj:ts framställning i övrigt icke givit anledning till erinran från utskottets sida, hemställer utskottet,

att riksdagen må

a) till statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet i vissa av rikets nordligaste gränsorter bevilja för budgetåret 1924—1925 ett extra reservationsanslag av 200,000 kronor att utgå under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott meddela,

b) — med uteslutande av det nu i riksstaten uppförda ordinarie förslagsanslaget å 400,000 kronor till befrämjande av folkundervisningen bland de i rikets nordligaste trakter bosatta finnar — uppföra ett ordinarie förslagsanslag av 430,000 kronor till folkundervisningens befrämjande i vissa av rikets nordligaste gränsorter,

c) medgiva, att föreståndarinna vid skolhem eller arbetsstuga inom de finsktalande församlingarna i Norrbottens län må på de villkor, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, vinna delaktighet i statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl.

Stockholm den 13 maj 1924.

På statsutskottets vägnar:

S. H. KVARNZELIUS.